
RUSYA - ERMENİSTAN ORTAK ORDUSU VE KARABAĞ'DAKİ ZOR DENKLEM

16.10.2018

Dünya Bülteni (15 Ekim 2018)

Ahmet Bağçeci

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ermenistan ile ortak ordu grubunun oluşturulmasını öngören anlaşmayı geçtiğimiz Temmuz ayında onayladı. Söz konusu anlaşma, taraflar arasında 30 Kasım 2016'da Moskovada imzalanmış, ardından da onaylanmak üzere iki ülkenin parlamentolarına gönderilmişti.

Anlaşma ile kurulacak ortak ordu grubunun temel görevi, Rusya veya Ermenistana yapılacak olası bir silahlı saldırıyı tek strateji ve tek plana göre püskürtmek. Bunun için ortak bir komuta merkezi kurulacak.

Erivan ile Moskova arasındaki stratejik ortaklığa yeni bir boyut kazandıracak anlaşma gereğince, uygulamadaki yetkili kurumlar her iki ülkenin savunma bakanları olacak. Ayrıca, ortak grupta yer alan asker sayısı, siyasi durum analiz edilerek ve potansiyel tehditler dikkate alınarak taraflarca birlikte belirlenecek.

Barış zamanında ise kurulan ortak gücü kullanma planlaması, iki ülke genelkurmay başkanlıklarının ortak talimatıyla yapılacak. Bu planlar, Ermenistanda konuşlandırılan Rus ordu birliklerinin komuta merkezi tarafından hazırlanacak ve iki ülke genelkurmay başkanları tarafından onaylandıktan sonra uygulamaya konulacak.

Grubun görevleri arasında, her iki ülkeye karşı olası saldırının zamanında tespit edilerek ortaya çıkarılması ve püskürtülmesi, her iki ülkenin kara sınırlandırılan korunması, hava ve uzay sınırlarının ortaklaşa korunması ve her iki ülkenin bölgedeki kritik öneme sahip tesislerinin hava savunmasının sağlanması var.

Kafkasyadaki askeri ve siyasi dengeleri yakından ilgilendiren anlaşmanın süresi 5 yıl olarak belirlendi. Taraflardan biri ortaklığa son verme talebini dile getirmediği sürece anlaşma otomatik olarak uzatılmış kabul edilecek. Yeni oluşuma, Ermenistanın 5. kolordusu ve Rusyanın bu ülkede konuşlu 102. ordu birliğine mensup personelin katılması bekleniyor.

Kremlin kaynakları; anlaşmanın Kafkasya bölgesinde, tarafların güvenliğini sağlama amacıyla imzalandığını ifade ediyor. Anlaşmaya dair Rusya parlamentosunun alt kanadı Dumadan yapılan resmi açıklamada ise Anlaşmanın uygulanması tamamen Rusyanın çıkarlarını karşılayacak, iki ülkenin güvenliğinin güçlendirilmesine yardımcı olacak ve federal bütçeden ek ödeneklere ihtiyacı olmayacak ifadelerine yer verildi.

Ermenistan tarafından gelen resmi açıklamalarda da anlaşmanın ülkenin sınırlarının korunması için taşıdığı öneme yönelik vurgular hâkim. Resmi ağızlar anlaşmanın Ermenistanın çıkarlarına hizmet edeceğini dillendirse de ülke içinde Rusya ile kurulacak ortak ordu grubuna kuşkuyla bakan çevreler de mevcut.

Güney Kafkasyadaki Rus Askeri Varlığı

Rusya ile Ermenistan arasındaki işbirliği, geçmişi önceki asırlara dayanan tarihi bağlar üzerine kurulu. Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Güney Kafkasyadaki diğer ülkeler; Azerbaycan ve Gürcistan, Moskovanın etki alanından uzaklaşırken, Erivan yönetimi Karabağ Savaşının da etkisiyle Rusya ile daha çok yakınlaşmayı tercih etti.

Ermenistan bugün Güney Kafkasyada Rus askeri üslerine ev sahipliği yapan tek ülke konumunda. Oysa Sovyetler Birliği dağıldığında Gürcistanda da dört önemli Rus üssü bulunuyordu. Vaziani, Ahışkelek, Batum ve Gudautadaki bu üsler, stratejik ve siyasi açıdan önemli noktalara konuşlandırılmıştı. Vaziani üssü, başkent Tiflis yakınlarında bulunurken, Ahılkelek üssü geçmişte Ahıska Türklerinin yaşadığı, bugün de Ermeni nüfusa ev sahipliği yapan Cavaheti bölgesinde yer alıyordu. Batumdaki üs, o dönem Tiflis yönetimiyle görüş ayrılıkları yaşayan Acaristan Özerk Cumhuriyetinin başkentinde, Gudauta üssü ise Gürcistandan tek taraflı bağımsızlık ilan eden Abhazya sınırları içerisinde yer alıyordu.

1999 yılında İstanbulda yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) zirvesinde bu üslerin kapatılması kararlaştırıldı. Gürcistanda renkli devrim ile birlikte 2003 yılında yaşanan iktidar değişikliği de üslerin kapatılması sürecini hızlandırdı ve söz konusu üsler 2007 yılında tamamen Gürcistan ordusuna devredildi. Ancak Rus askerlerinin Gürcistan ı terk etmesi, bölgedeki Rus askeri varlığının son bulması anlamına gelmiyordu.

Zira 2008 yılının yaz aylarında dönemin Gürcistan Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvilinin Güney Osetya operasyonu için onay vermesiyle yaşanan kısa süreli savaşın ardından, Sovyetler Birliğinin dağılmasından kısa bir süre sonra tek taraflı bağımsızlık ilan eden Güney Osetya ve Abhazyadaki Rus askeri varlığı kalıcı hale geldi. Üstelik savaşın ardından Rusya, ayrılıkçı yapıların bağımsızlıklarını da tanıyarak siyasi bir çözümü daha da zorlaştırdı.

Bugün gerek Güney Osetya, gerekse Abhazya ile Rusya arasında imzalanan anlaşmalarla, bu bölgelerde sayısı kesin olarak bilinmeyen önemli miktarda Rus askeri bulunuyor. Ancak bu yapıların uluslararası alanda tanınmıyor olması ve Birleşmiş Milletler nazarında halen Gürcistanın bir parçası olarak görülmesi nedeniyle, Abhazya ve Güney Osetyadaki Rus askeri varlığının meşruiyeti tartışma konusu.

Rusyanın boşalttığı üslerde bulunan atış poligonları, son zamanlarda NATO şemsiyesi altında gerçekleşen bir dizi tatbikata da ev sahipliği yapıyor. Tiflis yakınlarındaki Vaziani üssü, Temmuz ayında Noble Partner 2017, Eylül ayında ise Agile Spirit 2017 adlı çok uluslu askeri tatbikatlara sahne oldu. Her iki tatbikatta da başı Amerikan ordusu çekiyordu. Rusya, Gürcistandaki iktidar değişiminden kısmen memnun olsa da bu durumdan rahatsız. Tam da bu noktada, 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesinin, aynı yıl gerçekleşen Bükreş Zirvesinde Gürcistanın NATO üyeliğine yeşil ışık yakılmasından hemen sonra gerçekleştiğini de hatırlamakta fayda var.

Güney Kafkasyada; Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Gürcistan ve Ermenistanın aksine Azerbaycan topraklarında herhangi bir Rus askeri üssü bulunmuyordu. Ancak Rus ordusuna tahsis edilen Gebele Radar İstasyonu uzun süre işlevini korudu.

2002 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev tarafından imzalanan son anlaşmayla istasyon 10 yıllığına Rusyaya kiralanmıştı. Bu anlaşmanın süresi 2012 yılında doldu. Moskova ve Bakü yönetimleri arasında uzun süren pazarlıklar sonuç vermeyince Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, 2103 yılı başında Gebele Radar İstasyonunun kapatıldığını açıkladı. İstasyonun kapatılmasına gerekçe olarak tarafların kira bedeli üzerinde anlaşamadığı gösterildi. Ancak Bakü yönetiminin, Rusya ile Ermenistanın Gümrüdeki Rus üssü ile ilgili anlaşmanın süresini uzattığı bir dönemde yaptığı bu hamlenin siyasi bir mesaj taşıdığı da aşikâr.

Söz konusu radar istasyonunda bin 400'e yakın Rus askeri personeli görev yapıyordu ve istasyon, Rusyanın güney sahasındaki füze savunma sistemleri için önemli bir işleve sahipti. Daryal Bilgi ve Analitik Merkezi olarak da bilinen ve 1985'de inşa edilen radar üssü, 6 bin kilometrelik kapsama alanı ile Asya, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinin önemli bir kısmından veri aktarıyordu. Gürcistan ve Azerbaycandaki bu gelişmelerin ardından Rusyanın Ermenistana verdiği önem de artmış oldu.

Rusyanın Güney Kafkasyadaki Karakolu: Ermenistan

Soğuk Savaş yıllarında NATO üyesi Türkiye ile sınırdaş bir Sovyet cumhuriyeti olan Ermenistan, Moskova için bugün olduğu gibi yine stratejik bir öneme sahipti.

Sovyetler Birliği döneminde Ermenistanda konuşlandırılan 164. motorize tümeni sonradan 123. motorize alaya dönüştürüldü. 1953 yılında ise 123, 124 ve 128. motorize alaylar, 992. topçu alayı ve 116. tank taburu Sovyetler Birliğinin Güney Kafkasya askeri dairesinin 7. Muhafız ordusunun 127. Motorize tümenine dâhil edildi. Tümenin en önemli görevlerinden biri Sovyet sınırını Türkiye üzerinden gelecek olası bir askeri saldırıdan korumak olarak belirlenmişti.

Ermenistan, Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından 1990 yılında kabul ettiği Bağımsızlık Bildirgesi ile diğer devletlere ait ordu birliklerinin, askeri üs ve tesislerin kendi sınırlarında yerleşmesine izin verdi. Bu, Rusyanın Ermenistandaki askeri varlığının devam edeceği anlamına da geliyordu.

Ermenistanda 1992 yılında kurulan Savunma Bakanlığı, Sovyetler Birliği döneminden kalan askeri teçhizatı kendi ordu envanterine katma hakkı elde etti. Sovyetler Birliği döneminde bölgeye konuşlandırılan 127. Tümen ise 1994 yılında taraflar arasında imzalanan anlaşmayla, Rusya Federasyonunun 102. ordu birliğine dönüştürüldü. Bu güç, Gümrüdeki askeri üsse yerleştirildi. Daha sonra, Erivan yakınlarındaki 3624. Erebuni hava üssü ve 988. Hava Savunma Füze Alayıda Gümrü askeri üssüne dâhil edildi.

Ermenistanın batısında yer alan ve ülkenin ikinci büyük kenti olan Gümrü, Türkiye sınırına yaklaşık 15 kilometre mesafede bulunuyor. Gümrüdeki askeri üsle ilgili anlaşmanın süresi 2010 yılında dönemin Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyanın imzalarıyla 49 yıllığına uzatıldı. Bu, Türkiye'nin yanı başındaki üste Rus askeri varlığının 2044 yılına kadar kesintisiz devam edeceği anlamına geliyor.

Gümrüdeki üste 2014 yılı itibarıyla 13 savaş birliği ve 17 yardımcı birlik olmak üzere toplam 30 birlik bulunuyordu. Bu, üssün yaklaşık 5 bin kişilik bir Rus askeri personeline ev sahipliği yaptığını gösteriyor. Üs yanı zamanda; 74 adet tank, 148 adet zırhlı piyade çatışma aracı, 84 adet de topçu sistemini barındırıyor. Üssün en önemli özelliklerinden biri de Ural ve Tornado sınıfı sistemlerle teçhiz olunmuş uçak savar füze taburunun mevcut olması. Ermenistana yerleştirilen S-300 füze savunma sistemlerinin idare edilmesi amacıyla oluşturulan mobil istasyonlar da çoğunlukla

Gümrüdeki üste bulunduruluyor.

Rusyanın 3624. askeri hava üssünün bulunduğu Erebuni ise başkent Erivanın yaklaşık 7 km güneyinde yer alıyor. Hava üssü sayısı zaman zaman değişse de 16 adet MIG-29 savaş uçağına ve 18 hava aracından oluşan Mi-24 helikopter filosuna ev sahipliğı yapıyor. Üs, 2001 yılından bu yana Rusya Federasyonunun Güney Kafkasyadaki 102. ordu birliğı bünyesinde. Gümrü ve Erebunideki üsler aynı zamanda Bağımsız Devletler Topluluğı bünyesindeki Kolektif Savunma Sisteminin önemli bir parçası.

Ermenistan Hava Kuvvetleri de büyük oranda bu üste konuşlanmış durumda. Üs, Ermeni pilotlar için bir eğitim merkezi. Üste, Ermenistan ordusuna ait; 15 adet SU-25 saldırı uçağı ile 12 adet Mi-24 ve 9 adet de Mi-8 helikopteri bulunuyor. Ayrıca kargo ve eğitim uçakları da çoğunlukla bu üssü kullanıyor. 2014 yılının Kasım ayında Azerbaycan hava sahasının ihlal edildiğı gerekçesiyle düşürülen Ermenistana ait Mi-24 taarruz helikopteri de bu üstten havalandı.

Gerek Gümrü, gerekse Erebuni üssündeki askeri teçhizatla ilgili çelişkili bilgiler de var. Ukraynadaki krizle birlikte Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin gerilmiş ve Kremlin yönetimi, Avrupada Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşmasının (AKKA) Ortak Çalışma Grubundan çekildiğini duyurmuştu. Bu durum anlaşma ile getirilen sınırlamalara uyulup uyulmadığı konusunda gerekli denetimlerin yapmasını da engelliyor.

Kasım 2015te Rusya Federasyonu Hava Kuvvetlerine ait Su-24M tipi bir uçağın, Türk hava sahasını ihlal ettiğı için düşürülmesinden sonra Ankara ile Moskova arasındaki ilişkilerin gerildiğı dönemde, Ermenistandaki Rus askeri varlığının artırıldığına dair haberler basına yansımıştı. Rusya bu dönemde, 1995te kurduğı Erebuni üssünü yeni nesil savaş uçakları ve helikopterleriyle takviye etti.

Rusyanın Erivan Büyükelçisi Ivan Volinkin, bu yılın Mayıs ayında verdiği bir demeçte ülkesinin Ermenistandaki üslerini genişletilmesinin önünde herhangi bir engel bulunmadığını söyleyerek, bu ülkedeki asker ve teçhizat sayısının daha da artırılabilceğinin sinyallerini verdi.

Bir diğ er önemli gelişme ise 2015in Aralık ayında Rusya ile Ermenistan arasında imzalanan ortak hava savunma sistemi anlaşması oldu. Rus yapımı S-300 hava savunma sistemlerinin 1999 yılından bu yana Ermenistanda olduğu tahmin ediliyor. Ermenistan, bu konuda uzun yıllar belirsizlik politikası izlemiş, 2005 yılında Savunma Bakanlığı ülkede S-300lerin konuşlu olduğunu kabul etmişti.

İmzalanan ortak hava savunma sistemi anlaşmasının ardından Gürcistan, Rusyanın Ermenistana İskender füzeleri de konuştuğunu iddia etti. Erivan yönetimi bu iddialara resmi bir yanıt vermezken, bu füzeler geçtiğimiz Eylül ayındaki bağımsızlık günü kutlamaları provası sırasında ilk kez Erivan sokaklarında görücüye çıktı. 500 km menzili ve sesin 6 katından fazla hızıyla İskender füzeleri, dünyanın en verimli ve en etkin kısa menzilli taktik balistik füzeleri arasında gösteriliyor.

Son yıllarda Ermenistan ile Rusyanın ortak tatbikatlarının sayısı ve Rusyadaki harp okullarında eğitim gören Ermeni subayların sayısında da artış var.

Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın kapalı olması ve Rusya ile Gürcistan arasındaki sorunlar nedeniyle, Rusya bölgedeki üslerini nakliye işlemlerini hava yoluyla gerçekleştiriyor. 2014 yılının sonbaharında Rusya ve Ermenistanın birlikte gerçekleştirdiği tatbikatlar yüzünden Türkiye ve Gürcistanın hava sahalarını Rus askeri nakliye uçaklarına kapatması, Ermenistana yönelik bir hava ablukası oluşmasına neden olmuştu.

Ermenistanda Rus Ülkelerine Bakış

Ermenistan ile Türkiye arasındaki 345 kilometrelik sınırın yanı başında bulunan Gümrüdeki Rus askeri üssü, bölgedeki jeopolitik dengenin Rusya tarafından belirlenmesinde önemli bir rol oynuyor. Ermenistan ise ülkesindeki Rus askeri varlığını, ulusal güvenliğini ve toprak bütünlüğünü koruyan bir mekanizma olarak görüyor. Bu nedenle, son imzalanan ortak ordu kurulması anlaşmasında olduğu gibi, Rusya ile askeri işbirliğini geliştiren her adım, Erivan yönetimi tarafından Ermenistan kamuoyuna elde edilen yeni bir başarı olarak sunuluyor.

Ermenistan kamuoyunda da Rusyaya yönelik bakış hayli sıcak. Ancak tüm tarihsel bağlara rağmen taraflar arasındaki bu ilişki zaman zaman sorgulanıyor. Bunun somut örneklerinden biri 2015 yılının Ocak ayında Gümrüde meydana gelen münferit bir hadiseden sonra yaşandı.

Valery Permyakov adlı asker, Rus üssünden kaçtıktan sonra, bir ailenin evine girerek yedi kişiyi öldürdü. Olay sonrasında hem Gümrü hem de Erivanda sokağa dökülen halk, Rusyanın diplomatik temsilcilikleri önünde gösteriler yaparak askerin yargılanması için Ermeni makamlarına teslim edilmesini istedi. Ancak Rusyanın yargılamayı kendisinin yapmakta direktmesi, ülkedeki yabancı askerler konusunda soru işaretlerinin artmasına ve bir nevi güven bunalımı oluşmasına neden oldu. İki ülke arasında varılan mutabakat uyarınca Rus asker, Ermenistan yasalarına göre yargılandı ve 2016 yılının Ağustos ayında ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı. Oysa Gümrü Üssündeki askeri mahkeme yedi kişilik bir aileyi öldüren Valery Permyakov için ordudan firar etmek ve yasadışı silah bulundurmak suçlarından 10 yıllık bir hapis cezasını yeterli bulmuştu.

Bu olay sırasında gerçekleşen gösteriler, Ermenistanda uzun bir aradan sonra Rusya karşıtlığının yeniden gündeme gelmesine neden oldu. Ancak o dönemde Erivandaki resmi makamlar, Rusyaya karşı düşük tonlu bir itirazla yetinerek krizin derinleşmesi engelledi. Hatta Ermenistan parlamentosundaki bazı milletvekilleri, Rusyaya yönelik algıların değişmemesi için, Valery Permyakovun Türkiye sınırından kaçmaya çalışırken yakalanmasına dayanarak, cinayetlerin Türkiye veya Azerbaycan tarafından organize edildiği gibi mantık dışı iddialarda bile bulundu.

Bölgedeki Rus askeri varlığına yönelik daha ciddi bir sorgulama ise geçtiğimiz yıl Nisan ayında Dağlık Karabağda yaşanan çatışmalar sırasında yaşandı. Ermeni güçlerinin ateşkes ihlalleri sırasında sivillerin yaşadığı bazı köyleri hedef alması üzerine harekete geçen Azerbaycan ordusu, işgal altındaki toprakların küçük de olsa bir kısmını ele geçirdi. Ermenistanın bu çatışmalar sırasında karşılık verememesi ve stratejik öneme sahip Lale Tepesini kaybetmesi ülke kamuoyunda tepkilere neden oldu.

Çatışmalar, Rusyanın dört gün sonra devreye girmesiyle sona erdi. Ancak aradan geçen dört gün içinde Ermenistandaki Rus askeri üslerinin kime hizmet ettiği ilk kez eleştirel bir bakış açısıyla sorgulanmaya başlandı. Rusyanın Ermenistan için değil kendi çıkarları için bölgede asker bulundurduğuna dair söylemler arttı. Rusyanın Azerbaycana silah satışını sürdürmesi de bu dönemde Ermeni kamuoyunda tartışılan bir başka konu oldu.

Bu tartışmalar ve Dağlık Karabağdaki çatışmalarda ortaya çıkan başarısızlık Sarkisyan yönetimine

yönelik eleştirilere de neden oldu. Özellikle Sarkisyanın Rusyanın desteği ile iktidarını koruduğunu savunan muhalifler Moskova ile olan ilişkilerin yeniden tanımlanması gibi talepleri dillendirmeye başladı.

Ancak bu eleştiriler, Ermenistanın resmi dış politikasına yansımada. Öncelikle Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan, Dağlık Karabağdaki çatışmalarda Ermeni güçlerinin zafiyet gösterdiğini kabul etmedi. Sarkisyan, bu yılın Temmuz ayında Armeniya adlı televizyona verdiği mülakatta da Rusya ile ilişkilerin gözden geçirilmesi taleplerine yanıt verdi.

Sarkisyan, Bunlar son derece tehlikeli ifadeler, bizi çok kötü bir duruma düşürebilirler. Hangi ülkeyle ilişkileri gözden geçirmemizi ve iyileştirmemizi istiyorsunuz, Türkiye ile mi? Yoksa NATO kollarını açmış Ermenistan'ı mı bekliyor? Yoksa Azerbaycana yardım ettikleri için herkesle düşman olup, tüm dünyaya tek başımıza kafa mı tutacağız? ifadelerini kullandı.

Rusyanın Azerbaycana silah sevk etmesini Ermeni-Rus dostluğunun ve Ermenistan ile Rusya arasındaki askeri işbirliğinin en kötü tarafı olarak nitelendiren Sarkisyan, bu durumun müttefikliğe gölge düşürdüğünü söylemekten de geri durmadı. Serj Sarkisyan, ciddi sonuçlar doğurmadığı sürece Ermenistanın Azerbaycana yapılan sevkiyatlar □ Rusyanın bölgeye istikrar kazandırma politikasının bir unsuru olarak göreceğini de sözlerine ekledi.

Taraflar arasındaki son üst düzey görüşme ise Ağustos ayında Soçide gerçekleşti. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Ermenistan arasında gerçekleşen görüşmede iki ülke arasındaki ortaklığa ilişkin vurgu yinelendi. Putin, görüşme sırasında güvenlik ve askeri alanlardaki işbirliğine vurgu yaparak, iki tarafın da pozisyon değiştirmeyeceğinin altını çizdi. Sarkisyan da bu alanlardaki işbirliğinin stratejik ortaklığın göstergesi olduğunu ifade ederek Rus liderin ikili ilişkilerle ilgili sözlerini teyit etti.

Azerbaycan Açısından Ermenistandaki Rus Üsleri

Rusya ile Ermenistan arasında ortak bir ordu grubu kurulmasını öngören anlaşma ve hali hazırda Ermenistan topraklarında bulunan Rus askeri üsleri, Azerbaycanın işgal altındaki Dağlık Karabağı geri almasının ve sorunun ülkenin toprak bütünlüğü içinde çözülmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülüyor.

Rusyanın, Dağlık Karabağ sorununa müdahil oluşu yeni bir durum değil. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte savaşa dönen çatışmalar sırasında, bölgede konuşlandırılan 336. mekanize piyade tugayı Ermeni güçlerine açık bir destek vermiş ve dengeleri Erivan yönetimi lehine değiştirmişti.

Bugün Azerbaycan topraklarının yüzde 20si halen Ermenistan işgali altında. Üstelik işgal edilen sadece Dağlık Karabağ değil. Karabağı çevreleyen; Lâçin, Kelbecer, Fuzuli, Ağdam, Kubatlı, Zengilan ve Cebrail bölgeleri de Ermeni güçlerin kontrolünde. 1994 yılında sağlanan ateşkese rağmen henüz nihai bir barış yok. AGIT bünyesinde kurulan Minsk Grubu da aradan geçen 20 yılı aşkın süre zarfında ortaya somut bir çözüm koyamadı. Azerbaycan tarafında, Ermeni lobilerinin güçlü olduğu ABD, Fransa ve Rusyanın eş başkanlık görevini sürdürdüğü Minsk Grubuna güven yok.

Bakü yönetimi, uzun zamandır soruna diplomatik bir çözüm bulunmasından yana olduğunu söylerken, askeri seçeneğin her zaman masada olduğunu ifade etmeyi de ihmal etmiyor. Azerbaycanın son yıllarda askeri alanda yaptığı büyük atılımlar da bu stratejinin bir parçası. Öyle ki, Azerbaycanın sadece savunmaya ayırdığı bütçe, Ermenistanın tüm bütçesinin neredeyse iki

katına tekabül ediyor.

Çatışma risklerine rağmen bölgede sağlanan dönemsel istikrarı iyi değerlendiren Bakü yönetimi, özellikle petrol satışından elde edilen gelirle ordusunu güçlendirirken, Dağlık Karabağdaki işgal yüzünden izole edilen Ermenistanda ekonomik sorunlar her geçen büyüyor. Küçülen Ermenistan ekonomisi, iş gücünün göç etmesine ve nüfusun da azalmasına yol açıyor. Resmi rakamlar, ülkenin nüfusunu 3 milyon olarak gösteriyor. Ancak kayıt dışı ve mevsimlik göçlerle gerçek rakamın bu sayının çok altında olduğu tahmin ediliyor.

Zamanın kendi lehine işlediğini düşünen Azerbaycan, silahlı kuvvetlerini caydırıcı bir güce dönüştürerek, Ermenistanı diplomasi masasında geri adım atmaya zorlamayı hedefliyor. Geçtiğimiz yıl Nisan ayındaki çatışmalar da bu bağlamda değerlendirilebilir.

1994ten 2014e kadar geçen 20 yıllık sürede yaşanan ateşkes ihlallerinde 610 Azerbaycan askeri hayatını kaybetti, yüzlerce sivil de yaralandı. Yaşananlar karşısında sessizliğini koruyan Azerbaycan, geçtiğimiz Nisan ayında sivil yerleşim birimlerine düşen havan toplarının ardından, savaştan sonra yaşanan en büyük askeri operasyonu düzenledi.

Sivillerin can güvenliğinin temin edilmesi için harekete geçen Azerbaycan ordusu; Ağdere, Terter, Ağdam, Hocavend ve Fuzuli bölgelerinde operasyonlara başladı. Kısa sürede Ermeni mevzileri yarılarak stratejik öneme sahip bazı noktalar geri alındı. Yıllar sonra geri alınan arazilerde yeni bir savunma hattı oluşturuldu ve Azerbaycan ordusu geri alınan yerlerdeki mevzileri kısa sürede tahkim etti. Çatışmalar sırasında çok sayıda Ermeni askeri hayatını kaybetti ve işgal güçlerine ait çok sayıda askeri araç da tahrip edildi.

Azerbaycan Savunma Bakanlığı, çatışmaların ardından operasyonlara dair havadan çekilen görüntüleri yayınladı. Görüntüler, Erivanda çatışmalarda yaşanan zayıttan daha büyük bir yankı uyandırdı. Zira Azerbaycanın amaçlarından biri de askeri açıdan ulaştığı gücü sergilemekti.

Bu mesajın alındığını Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan o tarihlerde Berline düzenlediği ziyaret sırasında açıkça söyledi. Sarkisyan, Almanya Başbakanı Angela Merkel ile yaptığı görüşmeden sonra düzenlenen basın toplantısında Azerbaycan, son üç günde teknolojik silahlara sahip olduğunu gösterdi ancak netice modern silahlarla alınmıyor ifadelerini kullandı.

Sarkisyan, bu sözleriyle askeri açıdan üstünlüğün Azerbaycana geçtiğini itiraf ederken, ülkesinin diplomatik kozları halen elinde tuttuğunu ima ediyordu. Bu kozların başında ise hiç kuşkusuz Moskova ile Erivan arasındaki askeri alanları da kapsayan müttefiklik ilişkisi geliyor.

Dağlık Karabağa Atılan Yeni Düğüm

Azerbaycanın Rusya ile Batı arasında izlediği başarılı denge politikasının bir benzerini de Rusya, Dağlık Karabağ anlaşmazlığı çerçevesinde Ermenistan ile Azerbaycana uyguluyor. Ermenistanın memnuniyetsizliğine rağmen her iki ülkeye de silah satışları devam ediyor. Kremlin, son 10 yılda iki ülkenin liderlerini pek çok kez bir araya getirerek, taraflara eşit mesafede durduğunu ortaya koymaya çalıştı. Ancak gerçek şu ki Ermenistanın Rusya için durumu eşitler arasında tercih edilen ülke.

Örneğin, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ülkesiyle Ermenistanın kuracağı ortak ordu grubu anlaşmasına onay vermeden dört gün önce, 22 Temmuz 2017de Soçide Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile bir araya geldi. Verilen mesajlar, daha önceki buluşmada sarf

edilen sözlerden farksızdı. Putin, sorunun çözümü için diplomatik seçenekleri işaret etti. Ama sadece dört gün sonra da 26 Temmuz 2017'de diploması masasında Ermenistan'ın elini güçlendiren ortak ordu grubu kurulmasına dair anlaşmaya onay verdi. Oysa Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov, bir hafta öncesinden Dağlık Karabağ'daki tek çözümün Ermenistan'ın işgal ettiği topraklardan çekilmesi olacağını yinelemişti. Memmedyarov, daha önce Ermenistan topraklarındaki Rus üsleriyle ilgili olarak, bu konunun söz konusu iki ülkeyi ilgilendirdiğini söylemiş ancak Azerbaycan'ın da bu konuda hassas olduğunu gözümüzü açık tutmalıyız ifadeleriyle dile getirmişti.

Erivan yönetimi, resmi söylem olarak topraklarındaki Rus üslerinin Dağlık Karabağ'daki durum ile bir ilgisi olmadığını savunuyor. Hatta daha da ileri giderek Dağlık Karabağ sorunda muhatabın kendisi değil, işgal edilen topraklarda kurulan ve Ermenistan tarafından bile tanınmayan, sözde Artaskh Dağlık Karabağ Cumhuriyeti olduğunu ileri sürüyor. Ateşkes hattındaki çatışmaların da Ermenistan ordusuyla değil, bu sözde devletin güvenlik güçleriyle yaşandığını iddia ediyor. Bu noktadan hareketle de gerek ülkedeki Rus askeri varlığının, gerekse Rusya ile kurulacak ortak ordu grubunun Dağlık Karabağ ile ilgili bir ajandası olmadığını savunuyor. Ancak fiili durum, Ermenistan ile Rusya arasındaki askeri işbirliğinin Azerbaycan lehine değişen koşulları, dengeleyici bir işlev gördüğünü açıkça gösteriyor. Azerbaycan'ın caydırıcı gücü artırarak Ermenistanı tavize zorlama stratejisi karşısında, Erivan yönetiminin elindeki en büyük kozun bu işbirliği olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Aslında Rusya da Ukrayna ve Suriyedeki taşlar yerine oturmadan Dağlık Karabağ'daki statükonun korunmasından rahatsız değil. Kremlin yönetimi hiç kuşkusuz Ermenistan ile imzaladığı askeri anlaşmaları ve kurulan ortak ordu grubunu statükonun devamı için etkin bir araç olarak görüyor. Rusyanın, Ukrayna'nın doğusunda ve Gürcistan'daki ayrılıkçı bölgelerde fiili durum yaratarak statükoyu uzun yıllar koruduğu göz önüne alınırsa, Moskova yönetiminin bu konuda hayli tecrübeli olduğu da görülebilir. Bu açıdan iki ülke arasında ortak ordu grubu kurulmasına ilişkin anlaşmanın, geçtiğimiz Nisan ayında yaşanan çatışmalar sırasında Azerbaycan'ın teknolojik ve askeri üstünlüğünü ortaya koymasından sonra gündeme gelmesi de şaşırtıcı sayılmaz.

Özetle Rusya, Dağlık Karabağ sorunun çözümü için oluşturulan tüm diplomatik kanallarda yer almasına karşın, Ermenistan'daki Rus askeri varlığını daha da güçlendirecek ortak ordu grubu anlaşmasıyla birlikte, tarafları çözümsüzlüğe mahkûm kılan karmaşık dinamiklere yeni bir düğüm daha atmış oldu.

Dağlık Karabağ'daki gelişmeler, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki müstesna ilişkiler nedeniyle Ankarayı da yakından ilgilendiriyor. 2009 yılında Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için Zürihte imzalanan protokol, Erivan yönetimi ile yaşanan doğrudan sorunların yanı sıra Dağlık Karabağ konusunda beklenen adımların bir türlü atılmamasından ötürü kadük kalmıştı.

İç politikada son yıllarda giderek artan ciddi eleştirileri göğüslemekte zorluk çeken Sarkisyan yönetimi, popülist bir söyleme sarılarak, ülkedeki Rus askeri varlığını Türkiyeden gelecek olası bir tehdide karşı Ermeni halkına bir güvence olarak sunuyor. Bir yandan Rus askeri varlığının Dağlık Karabağ anlaşmazlığı ile bağlantısı bulunmadığını savunarak Erivan yönetimi, sık sık Dağlık Karabağ'da çatışmaların yeniden başlaması durumunda, Türkiyenin Azerbaycan ile birlikte Ermenistana karşı savaş ilan edeceği senaryosunu dillendiriyor. Böylelikle, hem milliyetçi bir dil kullanarak iktidarı sağlama alırken hem de Rus askeri varlığı için meşru bir zemin yaratmış oluyor.

Kuşkusuz, Türkiyenin mevcut dengeler çerçevesinde Ermenistana karşı saldırgan bir tutum sergileyeceğini öngörmek gerçek dışı. Ancak gerçek olan, önemli bir askeri gücün Türkiyenin yanı başındaki Gümrüde konuşlanmış olması. Bu güç, siyasi iklime bağlı olarak Güney Kafkasyada istikrara katkı sağlayabileceği gibi, bölgenin bir kaosa sürüklenmesine de yol açabilir. Bu açıdan Türkiyedeki karar mekanizmalarının özellikle Ermenistan ile Rusya arasındaki son anlaşmada yer alan tek komuta merkezi maddesi üzerinden güvenlik algılarını gözden geçirmesi gerekebilir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki münasebetler, uluslararası ilişkilerde eşine az rastlanan bir örnek. Bir millet, iki devlet söylemi, özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının hayata geçirilmesinin ardından soyut bir kavram olmaktan çıkarak ete kemiğe büründü.

Kısa adı TANAP olan, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı projesinin tamamlanmasıyla birlikte taraflar arasındaki manevi bağlara, somut bir gerekçe daha eklenmiş olacak. Bu iki güzergâh, Türkiyeyi bir enerji koridoruna dönüştürecek ve Hazar havzasındaki enerji kaynaklarının Anadolu üzerinden Batı pazarlarına ulaştırılmasını sağlayacak. Bu durum, Batının Rus doğalgazına olan bağımlılığını da azaltacak alternatiflerden biri olarak görülüyor. Ancak bölgedeki dondurulmuş ihtilaflar yüzünden halen enerji güvenliği konusunda kaygılar mevcut.

Bu açıdan Güney Kafkasya, hem rekabet hem işbirliği temelinde yeniden tanımlanan Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerde öncelik verilmesi gerek bölgelerin başında geliyor. Bu nedenle, Rusya ile Ermenistan arasında artan askeri işbirliği karşısında, Türkiyenin de Azerbaycan ile siyasi ve ekonomik alanlarda üst düzeye çıkan işbirliğini, eldeki imkânlar dâhilinde, askeri boyutlara da taşıması dengeleyici bir adım olarak görülebilir.

Ankara ve Bakünün Dağlık Karabağ sorununun Azerbaycanın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesi için sergilediği ortak tavır, Erivan yönetimini bölgede giderek yalnızlaştırıyor. Bu nedenle Türkiye, son dönemlerde Rusya ile normalleşen ve hızla ileri bir seviyeye taşınan ilişkilerde, Moskova yönetiminin Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan aleyhine etki yaratacak hamlelerini de göz ardı etmemek durumunda.

<https://www.dunyabulteni.net/kafkaslar/rusya-ermenistan-ortak-ordusu-ve-karabagdaki-zor-denklemler-h430974.html>

Kaynak/Source: